

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: [10.26565/2311-2379-2021-101-07](https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-101-07)
УДК 332.142.2:336.225.6

О. М. СУКАЧ

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
вул. Нечуя-Левицького, 16, м. Черкаси, 18028, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7150-0262>, e-mail: fem_sura@ukr.net

Л. А. САРАНА

кандидат економічних наук
доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
вул. Нечуя-Левицького, 16, м. Черкаси, 18028, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0987-0064>

Л. А. ГОРДІЄНКО

доктор економічних наук, доцент
доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
вул. Нечуя-Левицького, 16, м. Черкаси, 18028, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8979-8968>

ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Наразі в Україні завершено черговий етап реалізації концепції децентралізації в контексті реформування місцевого самоврядування. Результати здійсненої реформи, у бюджетній сфері, визначили необхідність удосконалення наявної податкової системи у напрямку адміністрування податків та їхнього розподілу між рівнями бюджетної системи. У статті досліджено та узагальнено сучасний досвід реалізації принципів бюджетної децентралізації в Україні та результати реформи, а також їхній вплив на громади. Основна увага дослідження зосереджена на принципах реалізації податкової політики у частині податків та зборів, що зараховуються до місцевих бюджетів. Метою дослідження є оптимізація податкових механізмів наповнення місцевих бюджетів України. У статті вивчено стан наповнення місцевих бюджетів та його вплив на соціально-економічний розвиток громади. Визначено, що основу надходжень становлять податкові надходження, частка яких зростає щороку. Реформа призвела до підвищеного інтересу місцевих органів влади у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів для їхнього поповнення, підвищення ефективності адміністрування податків та зборів. Так, основним бюджетотворюючий податком є податок на доходи фізичних осіб, який в обсязі 60 відсотків зараховується до бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад. У свою чергу позитивною динамікою є скорочення міжбюджетних трансфертів. Збільшення залежності місцевих бюджетів від податку на доходи фізичних осіб та власних місцевих податків є позитивним наслідком здійсненої бюджетної реформи. За результатами дослідження було обґрунтовано напрями оптимізації використання податкових інструментів у наповненні місцевих бюджетів. Отже, однією з найважливіших умов створення високорозвиненої ринкової економіки є формування місцевого самоврядування як ефективної частини державного сектора.

Ключові слова: **громада, бюджет, місцеві бюджети, доходи бюджету, податки, податковий потенціал.**

JEL Classification: H72, E62, H24, H71.

Постановка проблеми. Наразі, в Україні, як і в усьому світі, спостерігається уповільнення темпів економічного зростання, що стало наслідком коронавірусних обмежень. Відтак, актуальності набирають питання щодо вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування, а саме оптимізації джерел та обсягів надходжень до місцевих бюджетів. Одними з наслідків падіння економіки стало зростання соціальних витрат та збільшення фінансування делегованих повноважень громад. Отже, сьогодні перед органами місцевого

самоврядування та урядом, постає питання створення ефективного механізму податкового адміністрування, що дозволить максимально забезпечити громади достатніми фінансовими ресурсами та сприяти їхньому соціально-економічному розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження поняття «місцеві бюджети» безпосередньо пов'язане з питанням розвитку місцевого самоврядування на території країни та особливостями побудови системи державного управління (Раделицький & Квасній, 2018).

Місцеві бюджети в Україні, не нове поняття. Загалом їхнє відродження відбулось із прийняттям 5 грудня 1990 року Закону України «Про бюджетну систему України» (втратив чинність 24.07.2001), у ст. 2 якого було визначено: «Бюджетна система складається з державного бюджету України, республіканського бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів..... До місцевих бюджетів належать обласні, міські, районні, районні в містах, селищні і сільські бюджети» (Закон, 1990).

Відповідно до Бюджетного кодексу України «місцеві бюджети це – бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети і бюджети місцевого самоврядування (п. 34, Ст. 1 Бюджетного кодексу України). У свою чергу, згідно п. 2, ст.1: «бюджети місцевого самоврядування – бюджети сільських, селищних, міських територіальних громад, а також бюджети районів в містах» (Кодекс, 2010).

Відтоді питання формування, складання, затвердження, виконання тощо, постійно перебувають у колі досліджень вітчизняних науковців та практиків. Так, основні питання щодо формування дохідної бази місцевих бюджетів, фінансування видатків та управління боргом досліджували провідні вітчизняні та західні науковці. В умовах впровадження децентралізації кількість досліджень значно зросла, адже поряд із дохідною та видатковою складовою, все більшої актуальності набирало питання врегулювання міжбюджетних відносин та створення оптимальної системи оподаткування.

Варто, також, зазначити що більшість науковців, досліджуючи трансформації бюджетної системи визначають «місцеві бюджети», як нормативно-правовий акт, як план доходів і видатків, як економічну категорію. Проте, у сучасних реаліях більш актуальним є їхнє дослідження, як елемента розвитку держави, зокрема, як фундаменту самостійності органів місцевого самоврядування та фінансової основи розвитку територіальних громад (соціального, економічно-господарського, культурного, екологічного тощо) (Ковалевич, 2014).

Основною проблемою побудови оптимальної бази наповнення місцевих бюджетів, є значна подрібненість територіальних громад, відсутність власних можливостей розвитку, старіння населення, значний вплив економічно активної його частини у великі міста чи за межі України (Сидор & Карпишин, 2020).

Незважаючи на досить значний доробок учених та практиків щодо формування місцевих бюджетів й надалі актуальним залишається питання ефективного використання податкових інструментів у оптимізації наповнення бюджетів.

Мета та завдання. На підставі аналізу та формування та виконання місцевих бюджетів в Україні в умовах децентралізації, ефективність законодавчих змін та обґрунтувати перспективи зміцнення дохідної бази громад.

Основні результати дослідження. Наразі в Україні завершився черговий етап розпочатої у 2015 р. бюджетної реформи в контексті децентралізації та запровадження нової моделі міжбюджетних відносин, що дозволило суттєво зміцнити фінансову спроможність місцевих бюджетів. Адже, конститутивними засадами бюджетної децентралізації є створення більшого зв'язку між системою управління й населенням, що потребує зміцнення фінансової системи місцевих органів влади, які набувають нових повноважень щодо сприяння регіональному розвитку (Сукач & Луценко, 2017).

Одним із ключових напрямів реформи міжбюджетних відносин стало створення дворівневої системи взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами. 12 червня 2020 року Кабінет Міністрів України визначив адміністративні центри та затвердив території 1 469 територіальних громад областей, що завершило процес формування територіальних громад (Декларація, 2021). Наразі, прями взаємовідносини з державним бюджетом мають 1463 місцеві бюджети, які безпосередньо отримують міжбюджетні трансферти, у тому числі – 1 438 бюджетів територіальних громад, 24 обласні бюджети та бюджет територіальної громади міста Києва.

З метою приведення правових засад функціонування бюджетної системи у відповідність до нового адміністративно-територіального устрою внесено зміни до Бюджетного кодексу України, якими розмежовано склад доходів та збільшено дохідну частину місцевого самоврядування.

Так, Бюджетним кодексом України визначено, що доходи місцевого бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) (Кодекс, 2010) (рис. 1).

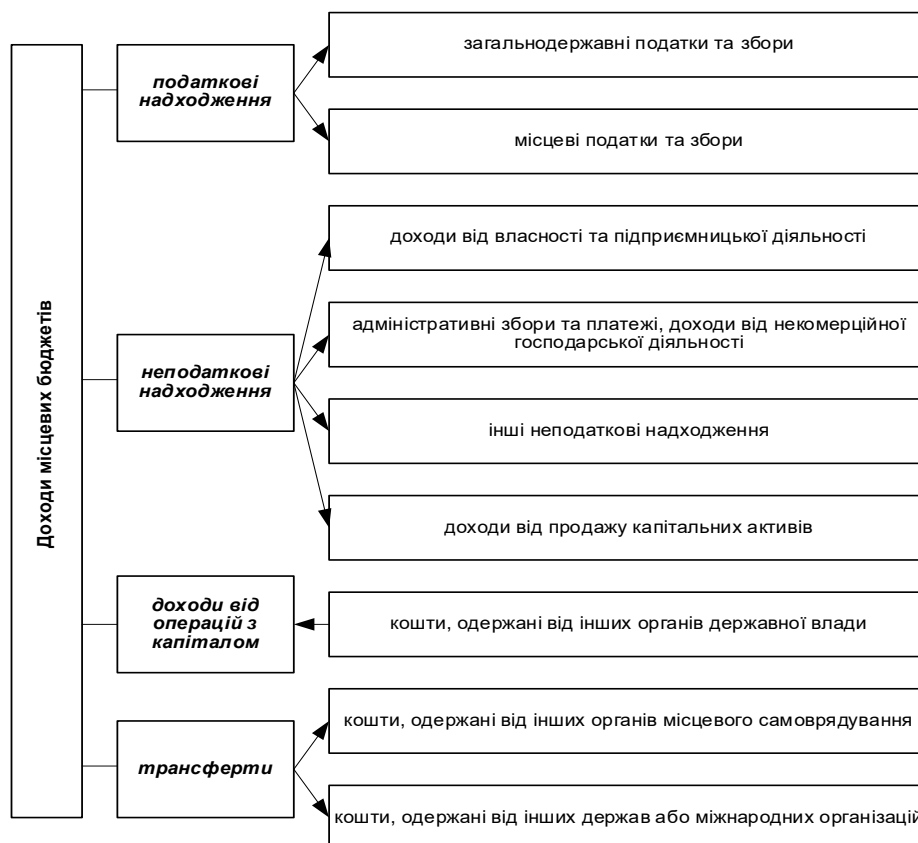

Рис. 1. Класифікація доходів місцевих бюджетів України
Fig. 1. Classification of revenues of local budgets of Ukraine

Джерело: (складено автором за даними Бюджетного кодексу України, 2010)

Склад доходів різних рівнів місцевих бюджетів та нормативи зарахування доходів до відповідних бюджетів визначаються Бюджетним кодексом: стаття 64 – доходи загального фонду бюджету міста Києва, бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад; стаття 66 – доходи загального фонду обласних бюджетів; стаття 69 – доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів; стаття 69 – надходження спеціального фонду місцевих бюджетів; стаття 71 – бюджет розвитку місцевих бюджетів. Види міжбюджетних трансфертів визначені у статтях 96 та 97 Бюджетного кодексу (Кодекс, 2010). Напрями та особливості використання окремих видів субвенцій встановлені статтями 102-105 Бюджетного кодексу (Кодекс, 2010).

За даними Міністерства розвитку громад та територій України ситуація з наповненням місцевих бюджетів є доволі нестабільною, а таких позитивних змін, як в 2015 р. вже не спостерігається. Так, за 9 місяців 2021 р. до місцевих бюджетів мобілізовано 244,4 млрд грн

податкових надходжень та 120,9 млрд грн отримано від органів держаного управління. Загальна сума надходжень становила 385,9 млрд грн, що на 6,74 % менше у порівнянні з аналогічним періодом 2018 р.

Таблиця 1 – Доходи місцевих бюджетів за січень вересень 2018-2021 рр., млн грн
Table 1 – Revenues of local budgets for January-September 2018-2021, UAH million

	2018	2019	2020	2021
Податкові надходження	166328,27	196424,53	203446,99	244420,0
Неподаткові надходження	19613,69	17832,56	13686,20	17955,0
Доходи від операцій з капіталом	1429,98	2040,73	2023,85	2217,5
Від органів державного управління	225888,02	200186,69	116623,54	120872,8
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	15,38	26,12	132,89	29,9
Цільові фонди	483,72	437,83	512,44	376,1
РАЗОМ	413759,07	416948,46	336425,91	385871,28

Джерело: (складено авторами за Openbudget, 2021)

Найбільшу частку у доходах місцевих бюджетів становлять податкові надходження, які зростають з кожним роком. За 9 місяців 2021 р. їхня частка становила 63,34% (рис 2), у той час, як 2018 р. вона була на рівні 40,2%.

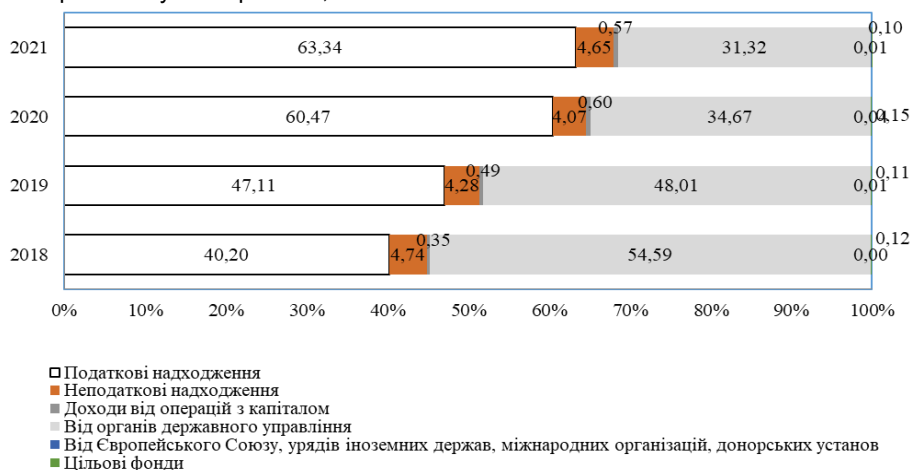

Рис. 2. Структура доходів місцевих бюджетів за 9 місяців 2018-2021 рр., %
Fig. 2. Structure of local budget revenues for 9 months of 2018-2021, %

Джерело: (складено авторами за Openbudget, 2021)

За даними Асоціації міст України на 2021 рік прями міжбюджетні відносини встановлено з 1438 громадами, відмічено підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у пошуку резервів наповнення місцевих бюджетів та покращення адміністрування податків і зборів. У результаті реформи, на місцях повністю залишаються надходження податку на прибуток від підприємств і фінансових установ комунальної власності та податку на майно (нерухомість, земля). Також з 2021 року на постійній основі закріплено зарахування 13,44 відсотка акцизного податку з пального до загального фонду бюджетів місцевого самоврядування. Одержані органами місцевого самоврядування в результаті децентралізації повноваження та ресурси розширюють можливості для розвитку територій, створення сучасної освітньої, медичної, транспортної, житлово-комунальної інфраструктури.

Надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів (без трансфертів, у співставних умовах) за час впровадження реформи з 2015 по 2020 роки збільшились майже втричі: з 99,8 млрд грн у 2015 році до 290,1 млрд грн у 2020 році (табл. 2) (Децентралізація, 2021).

Таблиця 2 – Надходження до місцевих бюджетів за 2019 та 2020 роки, млрд грн.

Table 2 – Revenues to local budgets for 2019 and 2020, UAH billion

Показники	Загальний фонд			Спеціальний фонд			РАЗОМ		
	2019 р.	2020 р.	Відхилення	2019 р.	2020 р.	Відхилення	2019 р.	2020 р.	Відхилення
Власні доходи	275,2	290,1	+5,4%	25,0	21,2	-15,2%	300,2	311,3	+3,7%
Трансферти з державного бюджету	244,3	135,9	-44,4%	15,9	24,3	+52,8%	260,3	160,2	-38,5%
Разом	519,5	426,0	-18,0%	41,0	45,5	+11,0%	560,5	471,5	-15,9%
Частка трансфертів у доходах (р.2/р.3)	47,0%	31,9%	-	38,8%	53,4%	-	46,4%	34,0%	-

Джерело: (Децентралізація, 2021)

Показники виконання місцевих бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до сталого розвитку. У порівнянні з 2019 роком, загальні доходи місцевих бюджетів зменшилися на 89,0 млрд грн (з 560,5 до 471,5) або на 15,9% (табл. 2). Зменшення відбулося за рахунок трансфертів з державного бюджету (Децентралізація, 2021). У порівнянні з 2019 роком, частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України суттєво знизилася, що свідчить про зростання концентрації фінансових ресурсів на центральному рівні, що суперечить основним принципам децентралізації в Україні (рис. 3).

Також, результати дослідження щодо наповнення місцевих бюджетів виявили значну залежність місцевої влади від трансфертів бюджетних коштів на загальнодержавному рівні, що, у свою чергу, залежало від рівня формування запланованих бюджетних надходжень (Chudaeva & Sukach, 2019).

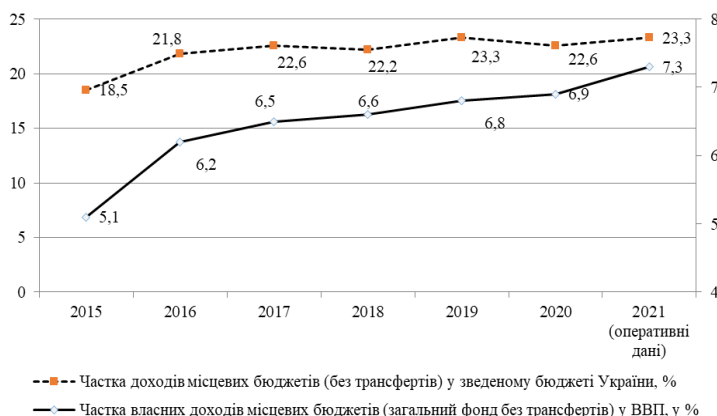

Рис. 3. Частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України за 2015-2021 рр.
Fig. 3. The share of local budget revenues in the consolidated budget of Ukraine for 2015-2021

Джерело: (Моніторинг, 2021)

У 2020 році до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 135,9 млрд грн трансфертів, що на 108,4 млрд грн (на 44,4%) менше 2019 року. Зокрема, це пов'язано з тим, що у 2020 році з місцевих бюджетів не здійснювалися окремі видатки, пов'язані з реалізацією державних програм соціального захисту, обсяг яких у 2019 році склав 78,3 млрд грн. (рис. 4) (Децентралізація, 2021).

Не зважаючи на скорочення трансфертів їхня частка (34,0% у 2020 р.) залишається доволі значною.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що, незважаючи на тенденції централізації, характерною особливістю адміністративно-територіальних одиниць є наявність достатньо розвинутої системи місцевого оподаткування з високим ступенем юридичної самостійності щодо впровадження місцевих податків і зборів, встановлення порядку їх нарахування та стягнення (Сидор & Карпишин, 2020).

Рис. 4. Частка трансфертів з державного бюджету у доходах місцевих бюджетів України за 2015-2021 рр.*

Fig. 4. Share of transfers from the state budget in the revenues of local budgets of Ukraine for 2015-2021

*2021 р – оперативні дані

Джерело: (Моніторинг, 2021)

Отже, сучасна практика формування місцевих бюджетів виокремлює такі, взаємодоповнюючі методи формування доходів, як: податковий і неподатковий. Перший метод реалізується через закріплення та/або розподіл між різними рівнями бюджетної системи певних видів податків, запроваджених безумовно, із чітко визначеними об'єктом, базою, ставками, термінами та іншими значущими параметрами оподаткування (Чугунов, 2018). Неподатковий метод у більшості країн носить доповнювальний характер, полягає у зарахуванні цільових, відплатних або ж компенсаційних платежів, залучених добровільним чи обов'язковим способом, до доходів бюджету певного рівня (Сіденко, 2017). Хоча податкові та неподаткові методи формування є комплементарними, саме податки є основними джерелами фінансування соціально-економічного розвитку територіальних громад (Коровій, 2020).

Сучасні методи податкового планування наповнення місцевих бюджетів дозволяють знизити ризики невизначеності оцінок під час прийняття стратегічних рішень, провести верифікацію прогнозних даних, що відбувається завдяки:

- обґрунтуванню розмірів планових податкових надходжень;
- урахуванню регіональних особливостей соціально-економічного розвитку тощо.

Практичний аспект податкової політики на рівні громад має чималий діапазон функціональних проявів: збалансування фінансових інтересів суб'єктів-платників податків забезпечення зацікавленості кожної відокремленої структури у формуванні власної доходної бази та активізації діяльності з її розширення.

Реалізація податкової політики здійснюється через податкове регулювання, яке має власний набір інструментів управління податковими грошовими потоками.

Наразі органи місцевого самоврядування стають більш залежними від місцевих платників податків (рис. 5).

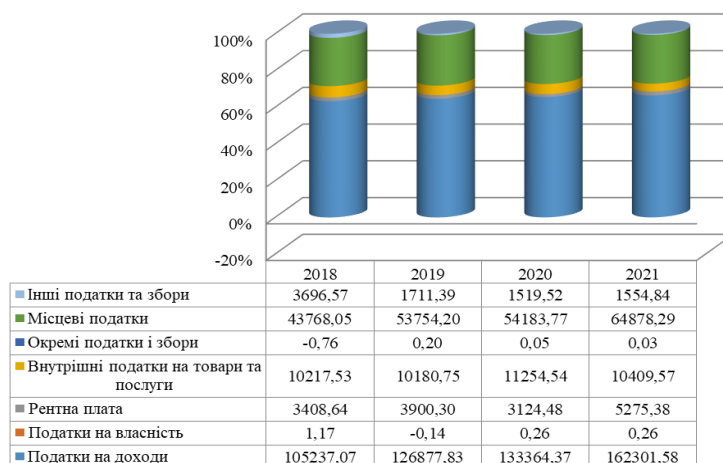

Рис. 5. Податкові надходження, у розрізі статей, місцевих бюджетів України за 9 місяців 2018-2021 рр.

Fig. 5. Tax revenues, in terms of articles, local budgets of Ukraine for 9 months of 2018-2021

Джерело: (складено авторами за *Openbudget*, 2021)

У п'ятірку найбільших доходів місцевих бюджетів беззмінно входять податки на доходи, міжбюджетні трансферти, єдиний податок, податок на майно й акциз із роздрібною торгівлі. За ними майже завжди йдуть власні надходження бюджетних установ, акциз з імпортованого пального, доходи від операцій з капіталом та адміністративні збори. Саме вони дають громадам більш ніж 90% усіх коштів (Децентралізація, 2021).

Наразі у доходах місцевих бюджетів виокремлюють податки на доходи, які представлені податком та збором на доходи фізичних осіб, а також податком на прибуток підприємств. Основним бюджетотворюючим податком є податок на доходи фізичних осіб, який в обсязі 60 відсотків зараховується до бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад (рис. 6).

Рис. 6. Податки на доходи у місцевих бюджетах України за 9 місяців 2018-2021 рр.

Fig. 6. Income taxes in local budgets of Ukraine for 9 months of 2018-2021

Джерело: (складено авторами за *Openbudget*, 2021)

Важливим критерієм щодо надходження до бюджету податку на доходи фізичних осіб, є податкова конкуренція між регіонами, а саме мобільність людей та зміни місця розміщення їх офісів і виробництва. Основною проблемою розбалансування місцевих бюджетів є зарахування податку з доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів за місцезнаходження підприємств. Через те, що в Україні більшість значних підприємств зареєстровані чи розміщені

в адміністративних центрах, громади недоотримують податок на доходи тих працівників, які проживають та користуються соціальними послугами не за місцем праці (Лучишин, 2019).

Отже, за період дослідження змінилася залежність місцевих бюджетів від різних доходів. Так, кошти від ПДФО, єдиного податку, податку на майно та акцизу із роздрібною торгівлі у бюджетах зростають. У свою чергу позитивною динамікою є скорочення міжбюджетних трансфертів. Збільшення залежності місцевих бюджетів від податку на доходи фізичних осіб та власних місцевих податків є позитивним наслідком здійсненої бюджетної реформи.

Проте, й надалі існує потреба щодо вдосконалення використання податкових інструментів на рівні громад.

Зокрема, свого часу було скасовано низку місцевих податків, таких як комунальний податок, ринковий збір та податок з реклами. Дослідження практики справляння даних податків та зборів вказує на доцільність відновлення податку на рекламу та вдосконалення його адміністрування. Адже свого часу часта даного податку у власних доходах місцевого бюджету становила майже 12%.

Також, існує думка щодо вдосконалення справляння податку на доходи фізичних осіб, а саме залучення до оподаткування громадян, які самостійно обробляють земельні ділянки (паї), отримують дохід від реалізації сільськогосподарської продукції. Такі громадяни, відповідно до норм чинного законодавства, повинні в термін до 30 квітня 2021 року подати податкову декларацію про майновий стан і доходи та сплатити до 01 серпня 2021 року податок на доходи фізичних осіб і військовий збір.

Також, доцільним, на нашу думку, є внесення змін до ст. 29 БКУ, а саме – скорочення на 5% перерахування податку на прибуток до Державного бюджету України і зарахування його до доходів загального фонду місцевих бюджетів, саме за місцем розташування виробничих потужностей, які обкладаються податком (Коваль, 2021).

Висновки. Наразі, фінансова здатність громад та їх економічний розвиток на пряму залежать від використання активів громади. За результатами оцінки реалій наповнення місцевих бюджетів, варто відзначити, що зміни у законодавстві (перерозподіл податків та зборів між рівнями бюджетної системи) мали певні позитивні результати для громад.

Так, на третину скоротились трансферти, а податкові надходження зросли та становлять 63,34% загальних доходів місцевих бюджетів. Також, варто відмітити, зростання частки власних доходів на 3,7 % 2020 року. Відтак, й зростає частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету. 2020 р. вона становили 22,6% у той час, як 2015р. – 18,5%, аналогічна ситуація й щодо частки власних доходів У ВВП (6,9% – 2020 р., 5,1% – 2015 р.) Так, результати податкової та бюджетної реформи, спрямовані на підтримку громад сприяли зростанню податків на доходи, адже тепер громади стали більше зацікавленими у своєчасному та повному перерахуванні коштів платниками.

Як, було зазначено, основним джерелом наповнення бюджетів є податки, а відтак, розвиток підприємницьких структур в громаді дозволяє забезпечити: створення робочих місць; збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів; формування соціальної відповідальності бізнесу перед громадою.

Проте, актуальним залишається питання формування ефективного процесу планування та прогнозування надходжень бюджетів, і як наслідок, регіонального розвитку. Саме зважена податкова політика здатна надавати вагомий джерела наповнення бюджетів усіх рівнів.

Отже, формування ефективної податкової політики на рівні територіальних громад має розпочинатись з переоцінки існуючих підходів управління податковим потенціалом та здійснення податкового моніторингу. Зокрема, розробка податкових планів, які забезпечать реалізацію потенційних податкових можливостей громади. Також, вагомого значення набирає процес побудови гнучкої податкової системи, яка дозволить швидко та ефективно реагувати на зміни в економіці. Що, у свою чергу сприятиме ефективному використанню податкових інструментів та зростанню надходжень до бюджетів громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Раделицький Ю., Квасній О. Місцеві бюджети в умовах децентралізації: теоретичні аспекти. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5. С. 147–153.

2. Про бюджетну систему України: Закон України № 512-XII від 5 грудня 1990 року, втратив чинність 24.07.2001, підстава - 2542-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-12#Text>.
3. Бюджетний кодекс України. № 2456-VI від 8 липня 2010 року, поточна редакція від 29.09.2021, підстава – 1727-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
4. Ковалевич Д.А. Місцеві бюджети та їх роль у територіальному розвитку. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2014. Вип. 2. С. 198–203.
5. Сидор І.П., Карпишин Н. І. Місцеве оподаткування в Україні в контексті фінансового забезпечення суспільних послуг. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.9.56>.
6. Сукач О.М., Луценко Н.О. Бюджетна децентралізація в Україні: проблеми і перспективи *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту : науковий журнал*. 2017. № 2 (23). С. 120–128.
7. Бюджетна декларація на 2022-2024 роки: Постанова Кабінет міністрів України від 31 травня 2021р. № 548. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-byudzhethnoyi-deklaraciyi-na-20222024-t310521>.
8. Державний веб-портал бюджету для громадян. *Openbudget*. веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>.
9. Основні фінансові показники громад – експерти створили дашборд. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13835?page=3>.
10. Як виконувалися місцеві бюджети у 2020 році – експертний аналіз. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13249?page=2>.
11. Chudaeva, I., & Sukach, O. (2019). Modern management approaches to the financial security of the region under budgetary decentralization. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(4), 227–235. DOI <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-227-235>.
12. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/755/07.10.2021.pdf>.
13. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / І. Я. Чугунов, Т. В. Канева, М. Д. Пасічний та ін. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
14. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації / В. Р. Сіденко, М. І. Скрипниченко, В. С. Пономаренко, І. Я. Чугунов та ін. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 648 с.
15. Коровій В.В. Податкові надходження як складова доходів місцевих бюджетів. *БІЗНЕСІНФОРМ*. № 3'2020. С. 328–336. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-328-336>.
16. Лучишин Л.М. Роль податків і зборів у доходах місцевих бюджетів. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*, 2019. Том 1. № 2. С. 61–69. DOI: <http://doi.org/10.23939/smeu2019.02.061>.
17. Коваль В.В., Сукач О.М. Наповнення місцевих бюджетів: податкові новації. // *Міжнародний податковий конгрес*, 26 листопада 2021р. м. Ірпінь. Університет державної фіскальної служби України.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2021

Стаття рекомендована до друку 22.11.2021

REFERENCES

1. Radelitsky, Yu. & Kvasniy, O. (2018). Local budgets in the conditions of decentralization: theoretical aspects. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 5, 147-153. (in Ukrainian)
2. On the budget system of Ukraine: Law of Ukraine № 512-XII of December 5, 1990, expired on July 24, 2001, ground - 2542-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-12#Text>. (in Ukrainian)
3. Budget Code of Ukraine. № 2456-VI of July 8, 2010, current version of September 29, 2021, basis - 1727-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>. (in Ukrainian)
4. Kovalevych, D. (2014). Local budgets and their role in territorial development. *Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute: Economic Sciences*, 2, 198-203. (in Ukrainian)
5. Sydor, I. & Karpysyn, N. (2020). Local taxation in Ukraine in the context of financial support of public services. *Efektivna ekonomika*, 9. doi: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.9.56>. (in Ukrainian)
6. Sukach, O. & Lutsenko, N. (2017). Budget decentralization in Ukraine: problems and prospects. *Bulletin of the Eastern European University of Economics and Management: scientific journal*, 2(23), 120-128. (in Ukrainian)
7. Budget declaration for 2022-2024: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 31, 2021 № 548. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-byudzhethnoyi-deklaraciyi-na-20222024-t310521>. (in Ukrainian)
8. Openbudget (2021). State web portal of the budget for citizens. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>. (in Ukrainian)

9. The main financial indicators of communities - experts have created a dashboard. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/13835?page=3>. (in Ukrainian)
10. How local budgets were implemented in 2020—expert analysis. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/13249?page=2>. (in Ukrainian)
11. Chudaeva, I., & Sukach, O. (2019). Modern management approaches to the financial security of the region under budgetary decentralization. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(4). doi: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-227-235>.
12. Monitoring of local self-government reform and territorial organization of power. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/755/07.10.2021.pdf>. (in Ukrainian)
13. Chugunov, I. and at (2018). Budget and tax policy in the system of regulation of the economy: monograph. Kyiv: Globe-Press. (in Ukrainian)
14. Sidenko, V. and at (2017). Institutional transformation of the financial and economic system of Ukraine in the conditions of globalization. Kyiv: Kyiv. nat. trade and economy University. (in Ukrainian)
15. Koroviy, V. (2020). Tax Revenues as a Component of Local Budgets Revenues. *BUSINESSINFORM*, 3, 328-336. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-328-336>. (in Ukrainian)
16. Luchyshyn, L. (2019). A role of taxes and collections in profits of local budgets. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*, 1(2), 61-69. doi: <http://doi.org/10.23939/smeu2019.02.061> (in Ukrainian).
17. Koval, V. & Sukach, O. (2021). Filling local budgets: tax innovations. *II International Tax Congress*, November 26, 2021 Irpin. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 05.10.2021

The article is recommended for printing 22.11.2021

O. SUKACH, Ph.D (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Finance, Banking and Insurance, Rauf Ablyazov University East European
16 Nechuya-Levitskogo St., Cherkassy, 18028, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7150-0262>, e-mail: fem_sura@ukr.net

L. SARANA, Ph.D (Economics), Associate Professor of the Department of Marketing, Finance, Banking and Insurance, Rauf Ablyazov University East European
16 Nechuya-Levitskogo St., Cherkassy, 18028, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0987-0064>

L. GORDIENKO, D.Sc.(Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Finance, Banking and Insurance, Rauf Ablyazov University East European
16 Nechuya-Levitskogo St., Cherkassy, 18028, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8979-8968>

TAX INSTRUMENTS OF LOCAL BUDGET REVENUE REGULATION

The decentralization of finance in the context of reform of local self-government in Ukraine needs the improvement of the tax system i.e. the optimal allocation of taxes between the local and state budgets. The purpose of this research is to enhance the existing experience of budget decentralization with the identification of the practical results of the decentralization reform and its impact on the local territorial communities in Ukraine. The article examines and summarizes the current experience of budget decentralization in Ukraine and the results of the reform, as well as their community impact. The main focus of the study is on the principles of tax policy implementation in terms of taxes and fees credited to local budgets. The purpose of the study is to optimize the tax mechanisms for filling local budgets in Ukraine. The article examines the state of filling local budgets and its impact on socio-economic development of the community. It is determined that the basis of revenues are tax revenues, the share of which is growing every year. The reform resulted in increased interest of local governments in increasing revenues to local budgets, finding reserves to fill them, improving the efficiency of administration of taxes and fees. Thus, the main budget-forming tax is the personal income tax, which in the amount of 60 percent is credited to the budgets of rural, township, urban territorial communities. In its turn, the positive dynamics is the reduction of intergovernmental transfers. Increasing the dependence of local budgets on personal income tax and own local taxes is a positive consequence of the implemented budget reform. According to the results of the study, the directions of optimizing the use of tax instruments in filling local budgets are substantiated. One of the crucial conditions for creating a highly developed market economy is the formation of local self-government as an effectively functioning part of the public sector.

Keywords: **community, budget, local budgets, budget revenues, taxes, tax potential.**

JEL Classification: H72, E62, H24, H71.

Е. Н. СУКАЧ, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, фінансов, банківського дела и страхования, Восточноевропейский университет имени Рауфа Аблязова
ул. Нечуя-Левицкого, 16, г. Черкассы, 18028, Украина

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7150-0262>, e-mail: fem_sura@ukr.net

Л. А. САРАНА, кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, фінансов, банківського дела и страхования, Восточноевропейский университет имени Рауфа Аблязова
ул. Нечуя-Левицкого, 16, г. Черкассы, 18028, Украина

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0987-0064>

Л. А. ГОРДИЕНКО, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, фінансов, банківського дела и страхования, Восточноевропейский университет имени Рауфа Аблязова
ул. Нечуя-Левицкого, 16, г. Черкассы, 18028, Украина

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8979-8968>

НАЛОГОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОХОДОВ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ

Сегодня в Украине завершена очередная этап реализации концепции децентрализации в контексте реформирования местного самоуправления. Результаты осуществленной реформы, в бюджетной сфере, определили необходимость усовершенствования существующей налоговой системы в направлении администрирования налогов, а также их распределения между уровнями бюджетной системы. В статье исследован и обобщен современный опыт реализации принципов бюджетной децентрализации в Украине, а так же результаты реформы и их влияние на общину. Основное внимание исследования сосредоточено на принципах реализации налоговой политики в части налогов и сборов, которые зачисляются в местные бюджеты. Целью исследования является оптимизация налоговых механизмов наполнения местных бюджетов Украины. В статье исследован уровень наполнения местных бюджетов и его влияние на социально-экономическое развитие общины. Определено, что основу поступлений составляют налоговые платежи, доля которых ежегодно возрастает. Реформа привела к повышению интереса местных органов власти к увеличению поступлений в местные бюджеты, поиску резервов для их пополнения, повышению эффективности администрирования налогов и сборов. Так, основным бюджетобразующим налогом является налог на доходы физических лиц, который в объеме 60 процентов зачисляется в бюджеты сельских, поселковых, городских территориальных общин. В свою очередь, положительной динамикой является сокращение межбюджетных трансфертов. Увеличение зависимости местных бюджетов от налога на доходы физических лиц и местных налогов является положительным следствием осуществленной бюджетной реформы. По результатам исследования обоснованы направления оптимизации использования налоговых инструментов в наполнении местных бюджетов. Одним из важнейших условий создания высокоразвитой рыночной экономики является формирование местного самоуправления как эффективной части государственного сектора.

Ключевые слова: **община, бюджет, местные бюджеты, доходы бюджета, налоги, налоговый потенциал.**

JEL Classification: H72, E62, H24, H71.

Як цитувати: Сукач, О. М., Сарана, Л. А., & Гордієнко, Л. А., (2021). Податкові інструменти регулювання доходів місцевих бюджетів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (101), 68-78. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-101-07>.

In cites: Sukach, O., Sarana, L., & Gordienko, L. (2021). Tax instruments of local budget revenue regulation. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, (101), 68-78. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-101-07>. (in Ukrainian)
